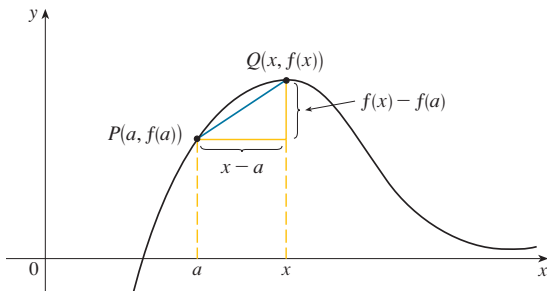

Teğetler, Hızlar ve Diğer Değişim Hızları

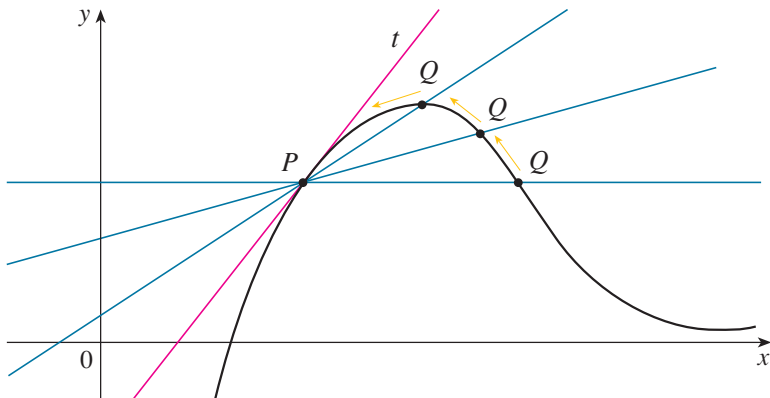
Teğetler

Bir C eğrisi, $y = f(x)$ denklemi ile verilmiş olsun. C eğrisinin $P(a, f(a))$ noktasındaki teğetini bulmak istersek P 'nin yakınındaki $x \neq a$ koşulunu sağlayan bir $Q(x, f(x))$ noktasını alarak PQ kiriş doğrusunun eğimini hesaplarız.

$$m_{PQ} = \frac{f(x) - f(a)}{x - a}$$

x değeri a 'ya yaklaştıkça Q noktası da eğri üzerinden P noktasına yaklaşacaktır. Eğer m_{PQ} bir m sayısına yaklaşırsa t teğetini P 'den geçen ve eğimi m olan doğru olarak tanımlarız. Bu, teğet doğrusunun, Q noktası ve P 'ye yaklaşıırken PQ kiriş doğrularının limit durumu olduğunu söylemek demektir.

Tanım 1

Eğer aşağıdaki limit varsa $y = f(x)$ eğrisinin $P(a, f(a))$ noktasındaki **teğet doğrusu**, $P(a, f(a))$ noktasından geçen ve eğimi

$$m = \lim_{x \rightarrow a} \frac{f(x) - f(a)}{x - a}$$

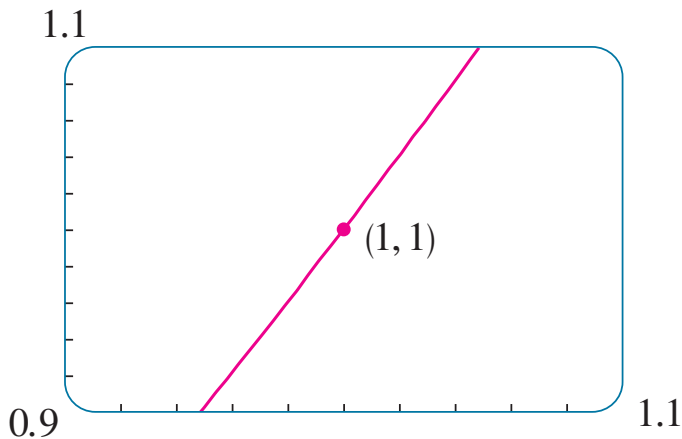
olan doğrudur.

Bir eğrinin bir noktasındaki teğetin eğimini, **eğrinin o noktadaki eğimi** olarak da adlandırırız. Bunun ardındaki fikir, eğrinin üzerindeki noktaya yeterince odaklanıldığında eğrinin adeta bir doğru gibi görünmesidir.

Şekilde bu işlem $y = x^2$ eğrisi için gösterilmektedir.

Ne kadar çok odaklanılırsa parabol o kadar çok bir doğruya benzemektedir.

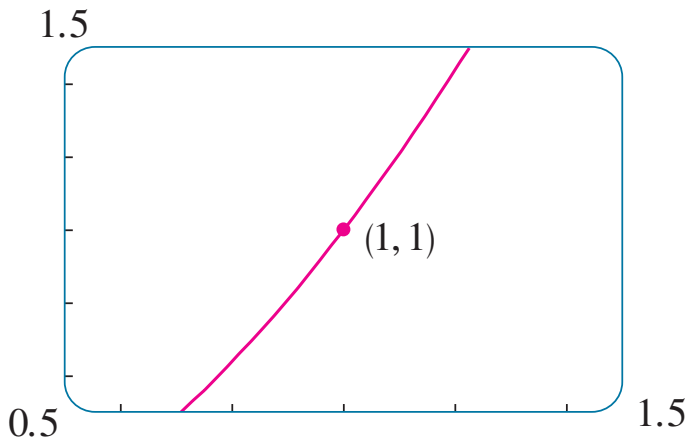
Başka bir deyişle, eğri adeta teğet doğrusundan ayırt edilemez hale gelmektedir.

Şekilde bu işlem $y = x^2$ eğrisi için gösterilmektedir.

Ne kadar çok odaklanılırsa parabol o kadar çok bir doğruya benzemektedir.

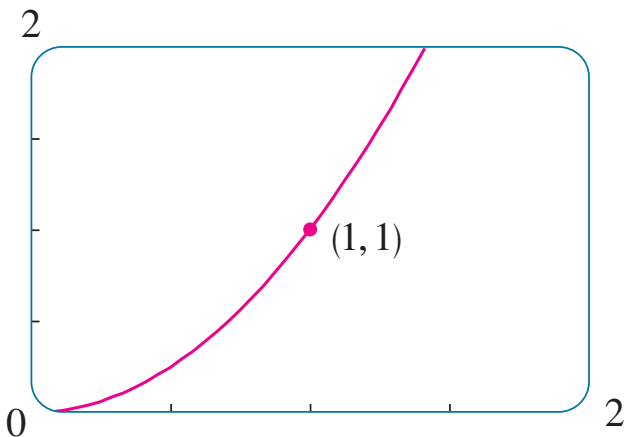
Başka bir deyişle, eğri adeta teğet doğrusundan ayırt edilemez hale gelmektedir.

Şekilde bu işlem $y = x^2$ eğrisi için gösterilmektedir.

Ne kadar çok odaklanılırsa parabol o kadar çok bir doğruya benzemektedir.

Başka bir deyişle, eğri adeta teğet doğrusundan ayırt edilemez hale gelmektedir.

Teğet doğrusunun eğimi için bazı durumlarda kullanımı daha kolay olan bir başka ifade vardır. $h = x - a$ olsun. $x = a + h$

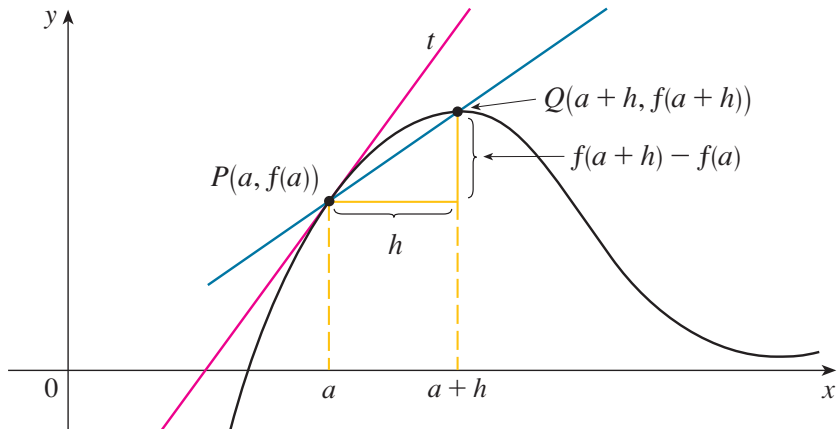
$$h = x - a$$

olsun. O zaman,

$$x = a + h$$

olur. Dolayısıyla, PQ kiriş doğrusunun eğimi aşağıdaki gibidir.

$$m_{PQ} = \frac{f(a + h) - f(a)}{h}$$

Şekilde $h > 0$ durumu gösterilmiştir ve Q , P 'nin sağındadır. $h < 0$ durumunda Q , P 'nin solunda olmalıdır.

x , a 'ya yaklaştıkça h 'nin de 0 'a yaklaştığına dikkat ediniz çünkü $h = x - a$ 'dır. Dolayısıyla, tanımdaki teğet doğrusunun eğiminin ifadesi

$$m = \lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(a + h) - f(a)}{h}$$

biçimine dönüşür.

Örnek 2

$y = x^2$ parabolünün $P(1, 1)$ noktasındaki teğet doğrusunun denklemini bulunuz.

Çözüm.

$a = 1$ ve $f(x) = x^2$ olduğundan, eğim

$$\begin{aligned} m &= \lim_{x \rightarrow 1} \frac{f(x) - f(1)}{x - 1} = \lim_{x \rightarrow 1} \frac{x^2 - 1}{x - 1} \\ &= \lim_{x \rightarrow 1} \frac{(x - 1)(x + 1)}{x - 1} = \lim_{x \rightarrow 1} (x + 1) = 1 + 1 = 2 \end{aligned}$$

dir. Doğru denkleminin nokta-eğim biçimini kullanarak, $(1, 1)$ noktasındaki teğet doğrusunun denkleminin

$$y - 1 = 2(x - 1) \text{ ya da } y = 2x - 1$$

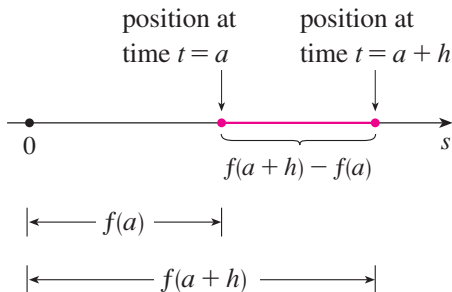
olduğunu buluruz.

Hızlar

Genel olarak, $s = f(t)$, hareket denklemi uyarınca bir doğru boyunca hareket eden bir cisim düşünelim. Burada s , cismin başlangıç noktasındaki başlayarak (yönü de dikkate alan) yer değiştirmesini gösterebilir.

Hareketi tanımlayan f fonksiyonuna cismin **konum fonksiyonu** denir.

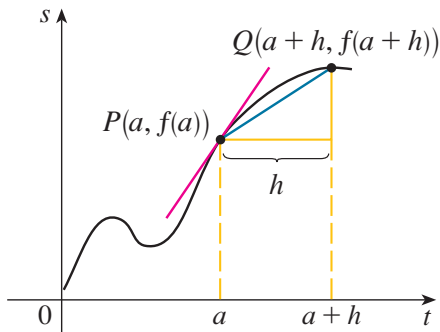

$t = a$ ile $t = a + h$ arasındaki zaman aralığında konumdaki değişim, $f(a+h) - f(a)$ olur.

Bu zaman aralığındaki ortalama hız

$$\text{ortalama hız} = \frac{\text{yerdeğiştirme}}{\text{zaman}} = \frac{f(a+h) - f(a)}{h}$$

ile ifade edilir ve Şekildeki PQ kiriş doğrusunun eğimi ile aynıdır.

$$m_{PQ} = \frac{f(a+h) - f(a)}{h} = \text{ortalama hız}$$

Şimdi ortalama hızları, daha da kısa $[a, a + h]$ zaman aralıklarında hesapladığımızı varsayalım. Başka bir deyişle, h sifıra yaklaşsın. $t = a$ anındaki $v(a)$ hızını (ya da **anlık** hızı bu ortalama hızların limiti olarak tanımlarız:

$$v(a) = \lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(a + h) - f(a)}{h} \quad (1)$$

Bu, $t = a$ anındaki hızın, P deki teğet doğrusunun eğimine eşit olduğu anlamına gelir.